

УДК 801.311

А. А. Люта

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

СЛОВОТВОРЧІ МОДЕЛІ АНГЛІЙСЬКИХ СКОРОЧЕНЬ І АБРЕВІАТУР

Проаналізовано способи творення скорочень та абrevіатур в англійській мові. Розкрито визначення термінів «абrevіатура» та «акронім» і різниця між ними; абrevіатуру розглянуто як похідну одиницю, яка складається з усечених слів, що входять до вихідного словосполучення, або з усечених компонентів вихідного складного слова. Надано детально структуровану класифікацію скорочень.

Ключові слова: скорочення, абrevіатура, акронім, типологія скорочень, когнітивна структура.

Лютая А. А. Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара. **СЛОВООБРАЗУЮЩИЕ МОДЕЛИ АНГЛИЙСКИХ СОКРАЩЕНИЙ И АББРЕВИАТУР**

Проанализированы способы образования сокращений и аббревиатур в английском языке. Раскрыты значения «аббревиатура» и «акроним» и различия между ними; аббревиатура рассмотрена как производная единица, состоящая из усеченных слов, которые входят в состав исходного словосочетания, или из усеченных компонентов исходного сложного слова. Представлена детально структурированная классификация сокращений.

Ключевые слова: сокращение, аббревиатура, акроним, типология сокращений, когнитивная структура.

Liuta A. A. Oles Honchar Dnipropetrovsk National University. **WORD FORMATIVE MODELS OF ENGLISH SHORTENINGS AND ABBREVIATIONS**

Having reviewed numerous works of such prominent scientists as O. S. Ahmanova, M. V. Belozerov, I. R. Galperin and a lot of others the operational definitions were accepted for succeeding investigation. The object of the article is examination of shortenings and abbreviations of modern English. The subject of the given article is the means of the shortenings creation. The aim of the work is to study ways of English shortenings enriching, creation, their use and functions. In order to attain the aim the following tasks were set: 1) to describe the process of shortenings formation in modern English language; 2) to mark out basic types of shortenings which function in modern English. The article deals with the study of the main peculiarities of shortenings and the ways of their formation. The subject of the article is of great interest due to the fact that shortenings are considered to be an important and constantly changing aspect of development in English which arouses considerable interest among linguists and requires reconsideration and revision of out-of-date views. The definitions and distinctive peculiarities of such terms as «abbreviation» and «acronym» are presented in the article. The above mentioned article also contains a structured classification of shortenings in details.

Key words: shortening, abbreviation, acronym, typology of shortenings, cognitive structure.

В англійських наукових і професійних текстах значне місце займають найрізноманітніші види скорочень. Зростання числа скорочень, що знаходять застосування в сучасній англійській мові, є абсолютно закономірним. Оскільки скорочені слова функціонують самостійно, фіксуються в лексикографічних джерелах і нерідко стають відомішими, ніж їх джерела (*radar – радар, sonar – сонар, laser – лазер*), їх можна вважати лексичними одиницями науково-технічної мови. **Актуальність** дослідження зумовлена тенденцією, яка існує в сучасній англійській мові щодо спрощення. **Мета** нашої статті полягає в дослідженні способів творення, збагачення скорочень в англійській мові та їх функціонування. Поставлена мета зумовила необхідність розв'язання таких завдань: 1) виділити основні типи

скорочень, що функціонують у сучасній англійській мові; 2) описати процеси утворення скорочень у сучасній англійській мові.

Згідно з визначенням групи дослідників, які займаються вивченням проблеми скорочень в українській мові (В. І. Карабан, І. В. Корунець, С. І. Влахов, С. П. Флорін), «абревіатури – це іменники, що складаються з усічених відрізків слів, що входять в синонімічне словосполучення, останній з яких (опорний компонент) може бути цілим, неусіченим словом» [6, с. 124].

Р. Г. Петровський зазначає, що в написаному слові основна частина інформації групується на його початку. Цю думку підтримує й А. П. Журавльов, стверджуючи, що «відповідно до теорії фонетичного значення слів – перша звукобуква в слові передає вдвічі більше інформації, ніж наступні звукобукви» [1, с. 60]. Згідно з цим абревіатури є принципово іншою когнітивною структурою, ніж нескорочені слова. Вони не є семантичним аналогом повного словосполучення, і в концептуальній системі індивіда ці мовні одиниці, як правило, представляють різні когнітивні структури. Це не виключає використання словосполучень – аналогів абревіатур у письмовій науковій мові. Абревіатури з'являються у ній з метою скорочення тексту, але не як результат створення нової когнітивної структури. Репрезентована абревіатурами когнітивна модель як один з елементів концептуальної системи індивіда є гранічно стабільною. Когнітивна структура абревіатурних одиниць, в основу якої покладено універсальний для ментальних процесів механізм компресії, може бути репрезентована у мові двома різновидами: а) складноскороченими словами; б) абревіатурами.

Сьогодні в сфері науки дискутуються питання про межі варіювання морфеми, морфемного членування слів, про субморфи (або «квазіморфи») як кінцеві одиниці морфемного членування, можливість виокремлення в словоформах «порожніх» (асемантичних) міжморфемних відрізків. Згідно з морфологічним аналізом, проведеним О. С. Кубряковою, похідні слова поділяються за принципом членування на безумовно і умовно членовані. Безумовно членовані похідні слова складаються з морфем. «Морфема визначається як мінімальна значима одиниця, тобто така одиниця, що має певну змістову фонетичну форму і не поділяється на прості одиниці такого ж типу. Наприклад, *successful* складається з морфем *success* і *ful*, які є безумовно членованими. Умовно членовані похідні слова складаються з морфологічних компонентів, які виокремлюються тільки у ряді похідних слів зіставної морфологічної структури. У слові *disconnect* – *dis* і *con* є морфами, а *nect* – квазіморфом» [5, с. 22].

Науковець О. М. Шевельова, аналізуючи структурні особливості телескопічних лексем, дійшла до висновку, що «уламки» таких слів становлять особливу групу компонентів умовно членованих похідних, які включають морфи і неунікальні (здатні повторюватися в різних лексичних одиницях) кореневі та службові квазіморфи. Оскільки «уламок» – одиниця субморфемного рівня, то за необхідністю тлумачення значення шляхом співвідношення структури з цілою морфемою «уламок» зберігає лексичне значення мотивуючого слова. Оскільки телескопічні похідні розглядаються нами як один зі структурних типів абревіатур, то аналіз структури телескопічних утворень виявляється правильним для абревіатурних одиниць у цілому. Таким чином, абревіатура може бути розглянута як похідна одиниця, яка складається з усічених слів, що входять до вихідного словосполучення, або з усічених компонентів вихідного складного слова, яка може складатися як з морфем, так і з квазіморфів [7, с. 17].

Проведений аналіз дозволив встановити, що в англійській мові скорочення за звуковим і графічним оформленням прийнято ділити на абревіатури й акроніми.

Існують три групи аббревіатури: 1) складові, 2) складно-складові, 3) ініціальні.

Складові, в свою чергу, поділяються на: а) апокопу; б) аферезис; в) синкопу; г) стягнення.

Виділяють чотири групи складно-складових аббревіатур: а) зрощення; б) накладки; в) вставки; г) частково скорочені складні слова.

Ініціальні аббревіатури поділяються на а) літерні та б) акроніми, які, в свою чергу, також поділяються на дві підгрупи: усічення та об'єднання; в) ініціально-складові; г) ініціально-словні.

Аббревіатури утворюються від початкових букв знаменних слів словосполучення: **AA** (antenna array) – антенні ґрати, **RWM** (read-write memory) – оперативна пам'ять, **kVA** (kilovolt-ampere) – кіловольт-ампер. При їх вимовленні по назвах букв наголос падає на останню букву. Літери скорочення можуть бути написані з точками, але в сучасній англійській мові їх зазвичай уникають [4, с. 136].

Існує різниця між аббревіаціями та акронімами. Акроніми – це скорочення, які, на відміну від аббревіатур (читаних, вимовних і сприйманих по назвах літер), читаються і сприймаються як звичайні лексичні одиниці. Акроніми утворюються з різних поєднань літер (з перших літер, від перших декількох з останньою та ін.) [2, с. 29]. До них відносяться приведені вище терміни-скорочення *radar*, *laser*, *maser*. Відмітимо, що перекладацькими відповідностями цих одиниць в українській мові є саме ці акроніми, а не багатослівні терміни: *radar* (Radio Detection and Ranging – радіовиявлення і визначення відстані), *laser* (Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation – оптичний квантовий генератор), *maser* (Microwave Amplification by Stimulated Emission of Radiation – мікрохвильове посилення за допомогою індукованого випромінювання). Ці скорочення-акроніми попали в українську мову як нові терміни, утворені методом транслітерації. Такі одиниці легко входять в термінологію і швидко асимілюються в мові.

Також до акронімів відносять те, що може бути терміноване методом стягнення або усікання двох слів і об'єднання їх в одне за моделлю складних слів: *blends* або *portmanteau words* (слово-гібрид, утворене шляхом контракції двох основ).

Виникають нові складні терміни з двох слів шляхом з'єднання початкової частини одного слова з останньою частиною другого слова: *tranceiver* – приймач-передавач (transmitter receiver), *informatics* – інформатика (information electronics).

Інколи, наприклад, в науково-технічних текстах використовуються скорочення двох видів:

– текстові (авторські), які функціонують в межах тільки цього тексту; текстові (авторські) скорочення пояснюють в тексті або подають окремим списком скорочень до цього тексту;

– загальноприйняті, які фіксуються в офіційних довідниках і є частиною лексичної системи мови.

Скорочене вживання довгих однослівних і багатослівних термінів є результатом дії тенденції, що призводить до створення зручних для вимови, читання і сприйняття термінів-скорочень.

За структурою науково-технічні скорочення можна розділити на [3, с. 48]:

– літерні: *B* (bandwidth – ширина смуги частот), *E* (electric field strenght – напруженість електричного поля), *PP* (periferal processor – периферійний процесор), *DOS/VS* (disk operating system/virtual storage – дискова операційна система, що реалізовує віртуальну пам'ять), *Dwg* (drawing – креслення, малюнок), *tmtr* (transmitter – передавач);

– складові: *magamp* (magnetic amplifier – магнітний підсилювач), *magtape* (magnetic tape – магнітна стрічка), *preamp* (preamplifier – попередній підсилювач);

– усічені слова: *rect* (rectifier – підсилювач), *app* (apparatus – прилад, апарат), *aut* (automatic – автоматичний), *man* (manual, manually – ручне, вручну);

– літера (склад) + слово: *compole* (commutating pole – допоміжний або додатковий полюс), *NC* (programming language – мова програмування для систем числового програмного управління);

– літери і склади (склади і букви): *Abs E* (absolute error – абсолютна помилка), *Bur(of) Stds* (Bureau of standards – бюро стандартів), *cir bkr* (circuit breaker – вимикач);

– літероцифрові: *A1* (*A one*) – першосортний.

Треба вказати, що скорочення характеризуються високою омонімічністю, і чим менше число знаків, тим вона вища. У списках скорочень навіть до галузевих словників букви (А, В, АС) означають найрізноманітніші не пов'язані між собою поняття й предмети. Нові терміни в науково-технічних текстах можуть бути утворені від імен авторів нових теорій, відкриттів. Такі терміни – власні імена – спочатку «сильно» пов'язані з конкретним ім'ям і, природно, пишуться із великої літери, але потім багато які з них стають повноправними членами термінологічної системи, набувають граматично оформленого вигляду й нерідко пишуться з маленької літери.

Сьогодні в англійській мові спостерігається тенденція до скорочення будь-якого терміну. Існує значна кількість типологій скорочень. Розділення аббревіатур на види до певної міри умовне, оскільки аббревіатура – явище багатогранне і неоднозначне. Загальноприйняте розділення аббревіатур на три великі групи: 1) графічні; 2) лексичні; 3) синтаксичні. Аббревіатури кожної групи підлягають подальшій типології. Наприклад, графічні аббревіатури, що функціонують у медичній сфері, поділяють на стандартні та широко відомі, але обмежені функціонально рамками напівофіційної медичної документації: *T.S.T.H.* – «*too sick to send home*» – ще не повністю видужав для відправлення із стаціонару додому; *H.B.D.* – «*has been drinking*» – «хворий на алкоголізм»; *G.O.N.* – «*God only knows*» – тільки Богові відомо.

Прогрес розвитку технологій зумовлює утворення нових лексичних одиниць, зокрема за останні десятиліття в англійській мові виникла величезна кількість аббревіатур та аббревіатурних одиниць. Головними способами словотвору є словоскладання (складання двох основ) та афіксація. Серед композитів переважають складні неологізми, утворені з простих основ, а також складні слова синтаксичного типу, що виникли внаслідок функціональної переорієнтації. На основі вищезазначених положень можна зробити висновок, що лексичні новотвори потребують глибшого вивчення та аналізу.

Бібліографічні посилання

1. **Ахманова О. С.** Очерки по общей и русской лексикологии / О. С. Ахманова. – М. : Учпедгиз, 1957. – 295 с.
2. **Белозеров М. В.** Лінгвістичний статус інновацій (на матеріалі нової економічної лексики англійської мови) / М. В. Белозеров // Мовні і концептуальні картини світу. – К., 2001. – С. 28–31.
3. **Гальперин И. Р.** Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М. : Высш. шк., 1971. – 482 с.
4. **Іванишин О. М.** Терміносполуки у фреймовій структурі англійського науково-технічного тексту / О. М. Іванишин // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. Спец. випуск : Мови, культури, переклад у контексті Європейського співробітництва. – К., 2001. – С. 135–137.
5. **Кубрякова Е. С.** О тексте и критериях его определения / Е. С. Кубрякова // Текст. Структура и семантика. – М., 2001. – С. 72–81.

6. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М. : Междунар. отношения, 1974. – 216 с.
7. Шевелёва О. М. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / О. М. Шевелёва. – М. : Наука, 1988. – 215 с.
8. The Oxford English – Russian Dictionary. – Oxford-Moscow : Oxford University Press, 1999. – 734 p.

Надійшла до редколегії 26.02.15

УДК 811.161. 2'367.622.21

Ю. Є. Манохіна

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

СИНТАГМАТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІМЕННИКОВИХ ІННОВАЦІЙ ІЗ СЕМАНТИКОЮ ЗБІРНОСТІ В МОВІ ЗМІ

Репрезентовано тематичні групи (ТГ) іменникових новотворів із семантикою збірності, досліджено їх синтагматичні зв'язки в мові ЗМІ. Доведено, що семантико-словотвірні неологізми-іменники із семантикою збірності об'єднуються у такі ж ТГ, що й узуальні збірні іменники, і характеризуються такою ж сполучуваністю.

Ключові слова: іменники із семантикою збірності, семантико-словотвірні інновації, синтагматичні зв'язки, мова ЗМІ.

Манохіна Ю. Е. Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет. **СЕМАНТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ С СЕМАНТИКОЙ СОБИРАТЕЛЬНОСТИ В ЯЗЫКЕ СМИ**

Представлены тематические группы (ТГ) новообразованных имен существительных с семантикой собирательности, исследованы их синтагматические связи. Доказано, что семантико-словообразовательные неологизмы-существительные с семантикой собирательности объединяются в такие же ТГ, что и узуальные собирательные существительные, и характеризуются аналогичной синтагматикой.

Ключевые слова: имена существительные с семантикой собирательности, семантико-словообразовательные новообразования, синтагматические связи, язык СМИ.

Manokhina Yu. Ye. Kharkiv National Automobile and Highway University. **SEMANTIC REPRESENTATION OF THE INNOVATIVE NOUNS WITH SEMANTICS OF COLLECTIVITY IN THE MEDIA LANGUAGE**

The thematic groups of the new formed nouns with semantics of collectivity are represented in the paper. The similarity of the named thematic groups with the common ones is found, which is causing similar to the common compatibility with adjectives, adjectival pronouns, numerals and verbs in the media language. The basic condition for the connection of the new formed nouns with semantics of collectivity with the different parts of speech is the availability of common semes as well as the transparency of semantics as the most part of the lexical innovations with semantics of collectivity is formed similarly to the existing in modern Ukrainian language forms according to standard models.

Key words: nouns with semantics of collectivity, semantic and word forming innovations, syntagmatic relations, media language.

Для української мови кінця ХХ – початку ХХІ століття характерні структурно-семантичні зрушення. Перетворення в соціально-політичній, економічній, науково-технічній та культурній сферах відобразилися в лексико-семантичній системі, яка найбільш чутлива до змін в інформаційно-комунікативному просторі. Як зазначає О. А. Стишов, «зовнішні імпульси мовних змін, номінативні й